

Högskolepedagogiskt utvecklingsarbete och forskning

En kartläggning och en framtidsdiskussion – nationellt och vid Karlstads universitet

Roger Renström och Bengt Schüllerqvist

På uppdrag av Fakultet Lärande vid Karlstads universitet. September 2007.

1. Uppdraget och vår tolkning av det

1.1 Uppdraget från Fakultet Lärande

Fakultet Lärande har genom sin dekan och kanslichef beslutat att tilldela Bengt Schüllerqvist och Roger Renström ett uppdrag rörande lärande inom högre utbildning.¹

Uppdraget omfattar följande punkter:

- Forskningsöversikt kring lärande i den högre utbildningen med särskilt fokus på frågor med relevans för de utbildningar som finns vid Karlstads universitet.
- Kartläggning av forskning och utvecklingsarbete vid Karlstads universitet med anknytning till lärande i den högre utbildningen.
- Förslag på kunskapsområden där Karlstads universitet bör utveckla forskning och på sikt även forskarutbildning.
- Undersöka och ge förslag på lärosäten och forskningsmiljöer som Karlstads universitet kan samverka med om kunskapsuppbyggnad kring lärande i den högre utbildningen.

Efter samtal med dåvarande dekanen Anders Arnqvist har vi förstått att lärarutbildningen står särskilt i fokus för uppdragsgivarens intresse, och därefter andra större yrkesutbildningar vid Karlstads universitet.

För att precisera uppdraget behöver vi diskutera några relevanta begrepp.

1.2 Ett brett lärandebegrepp

I uppdraget är begreppet lärande centralt. Ett uppdrag att kartlägga svensk forskning rörande lärande i högre utbildning gavs för några år sedan av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté till Lillemor Kim och Ewa Olstedt.² De ger en bred tolkning åt begreppet lärande. Så gör även vi. I likhet med dem uppfattar vi att lärande i dag används för att täcka in den pedagogiska forskningen som tidigare samlades under de engelska termerna *Teaching and Learning*. Kim och Olstedt väljer att dela in utbildningsforskningen i tre kategorier: forskning om utbildningens *betingelser*, forskning om undervisnings*processen* och forskning om undervisningens *effekter*. De inkluderar i sitt material all forskning som på något sätt inkluderar undervisningsprocessen. Forskning som exempelvis enbart handlar om samhällsliga betingelser för utbildningen ligger däremot utanför deras kartläggning.

I stort delar vi Kim och Olstedts synsätt, och för den nationella genomgången bygger vi delvis på deras studie. Vi har på grund av begränsningar i uppdragets omfattning inte haft möjlighet annat än i undantagsfall gå in i närkontakt med de projekt vi redovisar.

1.3 Tre nivåer av forskning och utvecklingsarbete

Vi talar i denna rapport verksamheter på tre nivåer.

- 1) löpande kvalitetsarbete,
- 2) pedagogiskt utvecklingsarbete,

¹ Dekanbeslut Fakultetsnämnd Lärande 2006-11-02, Dnr FL 2006/56.

² Lillemor Kim och Ewa Olstedt (SISTER): Forskning om lärande i högre utbildning – en översikt. Vetenskapsrådets rapportserie 2003:14.

3) forskning.

När vi talar om *löpande kvalitetsarbete* menar vi sådan verksamhet som förväntas ingå i lärarens, ämnesgruppers och lärosätens årliga arbete med undervisningsutveckling, genomförande och utvärdering. Vi talar också om dessa aktiviteter som nivå 1. Vi har inte fokuserat detta i vår kartläggning. Merparten av sådant arbete dokumenteras inte på sådant sätt att det kan identifieras i forskningsdatabaser.

En annan typ av verksamhet finansieras med särskilda medel och leder till skriftliga rapporter. Aktiviteterna leds av normalt av ”projektledare”. Vi benämner dessa verksamheter *pedagogiska utvecklingsarbete* och inkluderar dem i vår studie, i den mån vi fått uppgifter om dem. Vi talar här om nivå 2. Till denna verksamhetsnivå räknar vi också så kallade högskolepedagogiska kurser. Under senare år har dessa vid många lärosäten, så även Karlstads universitet, utvidgats från fem till tio akademiska poäng.

Den tredje formen av aktiviteter kallar vi *forskning*. Vissa författare vill inte se någon gräns mellan nivå 2 och 3.³ Andra markerar tydligare skillnaden. Till forskningsnivån räknar vi avhandlingar och större arbeten av forskarutbildade. Forskningsprojekt finansieras på annat sätt än utvecklingsarbeten.

1.4 Lärarutbildning och annan högre utbildning

Arbets- och beslutsordningen vid Karlstads universitet (KaU) framhåller att Fakultet Lärandes ansvar gäller utbildning och forskning med särskild knytning till lärarutbildningen.⁴ Texten talar också om ”lärarutbildning och skola”. Själva benämningen ”fakultet lärande” kan dock ge intrycket av att uppdraget är större än så. I texten i arbets- och beslutsordningen ges fakultetsnämnd lärande ansvar för ”ämnesövergripande satsningar” som ämnesdidaktisk forskning och forskarutbildning samt ”övergripande ansvar för den pedagogiska utvecklingen inom ansvarsområdet”. Fakultetsnämnd lärande skall också ”yttra sig över studieplan för forskarutbildning med ämnesdidaktisk inriktning samt i pedagogik och pedagogiskt arbete innan dessa fastställs av fakultetsnämnd vid berörd fakultet.”⁵

Här finns antydningar till ett något vidgat uppdrag. Ämnesdidaktisk forskning innefattar sådant som inte enbart handlar om skola och lärarutbildning, utan även om annan högskoleundervisningen. Att fakulteten skall yttra sig över studieplaner i pedagogik och pedagogiskt arbete pekar också mot en vidgad roll inom ganska duffusa området ”lärande”.

I beslutsordningen för KaU heter det i texten om Fakultetsnämnds lärandes organisation och uppgifter att fakultetens ”ansvar skall avgränsas och tydliggöras i förhållande till enheterna/fakulteterna”. Vi ser att en delar av det som vår kartläggning och förslag omfattar hör till Fakultet Lärandes ansvarsområde och medan andra delar hör till andra fakulteters. I slutet av vår rapport skall vi återkomma till denna fråga.

³ Aa sid 25.

⁴ Arbets- och beslutsordning vid Karlstads universitet 2006-07-01 sid 21

⁵ En ytterligare gråzon torde finnas i de kurser där studenter inom lärarutbildningen samläser med fristående studenter eller studenter på annat program. Vem har då ansvar för den pedagogiska utvecklingen? I dessa fall synes KaUs styrdokument ge ansvar till både Fakultet Lärande och den fakultet som ger kurserna ifråga.

1.5 Form och innehåll

Vi uppfattar att uppdragsgivaren i första hand frågar efter innehåll i högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete. Vi finner det svårt för att inte säga omöjligt att diskutera innehållsfrågor utan att beakta formfrågor. Det är ett tema i vår rapport att vi ser organisationsformer och ansvar både lokalt och nationellt som problematiska, och att åtgärder i ett förbättringsarbete måste ta hänsyn till det organisatoriska sammanhanget. Vi finner därför att vi måste inkludera form, ansvar och organisation i materialet, och i att vi i detta avseende går utanför vårt ursprungliga uppdrag. Vi finner att andra granskare och kartläggare av det aktuella området – såsom Kim och Olstedt – också väljer att diskutera form och ansvar i samband med sina analyser av projektens teman, aktiva lärosäten mm. Vi finner att det problematiska i första hand rör vad vi betecknar som nivå 2.

1.6 Scholarship of Teaching and Learning

Vad är målsättningen för forskning och utveckling av lärarutbildning och annan högre utbildning? Är målsättningen självklar? När vi studerar utlysningstexter om ekonomiskt stöd för projekt på ”nivå 2” finner vi ofta formuleringar som förnyelse, förändring, pedagogisk idé och brinnande intresse. Men vilken utveckling eftersträvas? I instruktionerna till Fakultet Lärande står att ”ambitionen skall vara att verksamheten håller hög kvalitet i internationell jämförelse.” På några ställen i vårt material sker referenser till en internationell utveckling som kan sammanfattas i termerna *Scholarship of Teaching and Learning*. Under senare år har kring detta begrepp en internationell organisationsutveckling börjat ta form. 2004 bildades ett *International Society for the Scholarship in Teaching and Learning*, och tre större konferenser har nu hållits. Inom ramen för detta ”paraply” har nu ämnesorganisationer börjat uppstå. 2006 bildades sålunda *The International Organisation for Scholarship of Teaching and Learning in History*.

Denna rörelse fokuserar på undervisning och lärande inom högre utbildning. I en presentationstext framhålls under rubriken *What is the scholarship of teaching and learning?*

The Scholarship of Teaching and Learning (SoTL) is a effort to systematically increase our understanding of how students at the college level learn and what teaching strategies are most effective at promoting this learning. At the core of this endeavour are two assumptions:

- that the challenges faced in college classrooms can more easily surmounted if they are subjected to the same kinds of systematic and collective inquiry that has proven so effective in the realm of research.
- that, since a great deal of the learning that occurs in colleges and university is shaped by the nature of knowledge in specific academic disciplines, professionals from across the curriculum, not only by those in schools of education, should be actively involved in this endeavour.

Operating within these assumptions scholars of teaching and learning seek to produce knowledge that is, in the words of Lee Shulman, is “public, susceptible to critical review and evaluation, and accessible for exchange and use by other members of one’s scholarly community.”* It is hoped that this knowledge will allow instructors to build on the work of others to create new and more effective strategies for increasing student learning.

Academics working in this new field often make a distinction between the scholarship of teaching and learning, which is research that fits the requirements of Shulman’s definition, and scholarly teaching, which represents the efforts of instructors to apply insights borrowed from the scholarship of teaching and learning in their own classrooms.⁶

⁶ Hemsida för International Organisation for Scholarship of Teaching and Learning in History, se <http://www.indiana.edu/~histsotl/blog/>. Lee Schulman är en ledande

I vårt uppdrag ingår att lyfta fram nationella och internationella miljöer och nätverk som kan vara aktuella för Karlstads universitet att samverka med under en kunskapsuppbyggnad kring lärande i högre utbildning. Det är då rimligt att Karlstads Universitet tar del av och följer utveckling kring *Scholarship in Teaching and Learning*.

2. Högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete ur nationellt perspektiv

2.1 Forskning.

I denna översikt presenteras först forskning, därefter utvecklingsprojekt. Framställningen är summarisk. I ett material som presenterats för Fakultet Lärande beskrivs den nationella nivån i en mer utförlig text.

Nationell ledning.

- Rådet för forskning om högskolan/högre utbildning var en enhet under UKÄ/UHÄ, blev egen myndighet (1992), lades ned (1998).

- Inriktningen förändrades under åren från att pedagogisk forskning dominerade till att historisk och sociologisk forskning var mest frekvent bland finansierade projekt. Huvudsekreterare under det senare skedet var historikern Thorsten Nybom.

- Efter nedläggningen har övergripande forskning om högskolans roll i samhället försvunnit, bedömer granskarna Kim och Olstedt.

- Efter några år inrättades – temporärt - Utbildningsvetenskaplig kommitté inom Vetenskapsrådet (UVK). Något varaktigt beslut om kommitténs framtid har ännu ej tagits.

-VR delar ut projekt i sedvanlig vetenskaplig konkurrens – inte till områden som behöver ”utvecklas”.

Kommentar

Det finns en motsättning mellan en smal tolkning av UVK:s uppdrag och en bred. Den smala tolkningen lutar sig mot riksdagsbeslutet om den förnyade lärarutbildningen och den utredning som föregick detta beslut, och menar att kommitténs medel skall gå till forskning som är skol- och lärarutbildningsorienterad. De som företräder den breda uppfattningen menar att sådan forskning inte bör urskiljas från annan forskning som rör fostran och utbildning i samhället i vid mening. Den nuvarande huvudsekreteraren i kommittén Ulf P Lundgren företräder den ”breda” uppfattningen. Kritikerna mot det breda perspektivet menar bla att denna tolkning bidrar till en långsam utveckling av den nya skol- och lärarutbildningsrelevanta forskning som riksdagen önskade stimulera. En aktiv företrädare för denna linje är förre ordföranden i lärarutbildningskonventet Daniel Kallos.

amerikansk utbildningsforskare, vars arbete man kan ta del av i bland annat uppsatssamlingarna: Lee S Shulman: *The Wisdom of Practice. Essays on Teaching, Learning, and Learning to Teach*, samt *Teaching as Community Property. Essays on Higher Education*, båda utgivna av The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, på Jossey-Bass, San Francisco 2004.

Den breda tolkningen innebär att alla högskoleundervisningen inkluderas i uppdraget.

Material

För perioden fram till 2003 finns en översikt av svensk högskolepedagogisk forskning i Kims och Olstedts rapport. För de senaste åren har vi gjort egna genomgångar av primärmaterial, som i stort bekräftar de tendenser Kim och Olstedt såg.⁷ Den nya ämnesdidaktiska forskning som vuxit fram under senare år, får dock ingen tydlig beskrivning hos Kim och Olstedt. Dessa tar man med fördel del av via en rad särskilda forskningsöversikter, också de genomförda i VR-regi.

Aktuella tendenser

Länge dominerade avhandlingar från pedagogiska institutioner. Nu minskar dessa i antal samtidigt som antalet från andra institutioner ökar. Hur förklarar man detta växande intresse för lärandefrågor inom en rad institutioner? Kim och Olstedt menar att en viktig orsak är den framskjutna plats som ämnesdidaktik och ämnesdidaktisk forskning fick i lärarutbildningsreformen 1999/2000.⁸ De uppfattar att det ämnesdidaktiska intresset efterhand spridits från lärarutbildningen till andra enheter vid lärosätena. IKT-problematik och distansundervisningsfrågor har också bidragit till ett växande intresse för lärandefrågor i akademiska miljöer där sådant intresse inte var stort tidigare.

Det är i stor utsträckning inom professionsutbildningar som förhållandevis sent förts in under högskolesystemet som detta växande intresse syns – sjuksköteskeutbildningar, lärarutbildningar och under senare år även ingenjörsutbildningar.

Finns starka svenska forskningsmiljöer?

Den enda svenska skolbildning som fått internationell betydelse utgår från Ference Martons arbete i Göteborg, menar Kim och Olstedt. Den svenska forskningen är i övrigt rätt spretig, enligt deras uppfattning. De uppfattar dock att den svenska forskningen befinner sig i ett skede då ökad samverkan sker genom forskarskolor och nätverk.

Ämnesdidaktisk forskning.

VR har gett olika forskare uppdrag att göra kunskapsöversikter av ämnesdidaktisk forskning inom matematik, naturvetenskap, teknik, historia, litteraturundervisning.⁹ Sådana översikter finns även av flera andra utbildningsvetenskapliga teman.¹⁰ En slutsats som kan dras är att

⁷ Vetenskapsrådets projektdatabas, projekt som fått bidrag 2002, 2003, 2004, 2005, 2006. www.vr.se 2007-04-04.

⁸ Se Regeringens proposition 1999/2000:135, En förnyad lärarutbildning, även Bengt Schüllerqvist: Ämnesdidaktik i lärarutbildningsreformen – och vid Göteborgs universitet. UFL-rapport 2003:08, Göteborgs universitet.

⁹ Gustav Helldén, Britt Lindahl och Andreas Redfors: Lärande och undervisning i naturvetenskap – en forskningsöversikt. Vetenskapsrådet rapportserie 2005: 2, Jan-Erik Hagberg och Magnus Hultén: Skolans undervisning och elevers lärande i teknik – svensk forskning i internationell kontext. Vetenskapsrådets rapportserie 2005:6, Rudolf Strässer: An Overview of Research on Teaching and Learning Mathematics. Vetenskapsrådet rapportserie 2005:7, Bengt Schüllerqvist: Svensk historiedidaktisk forskning. Vetenskapsrådets rapportserie 2005:9, Gerd B Arwedson: Litteraturredidaktik från gymnasium till förskola. Vetenskapsrådets rapportserie 2006:11.

¹⁰ Se litteraturlista.

matematik, naturvetenskap och teknikdidaktik i högre grad är delar av internationella forskargemenskaper än de humanistiska ämnena, som publiceras på svenska för en nationell eller nordisk läsekrets.

En granskning av den svenska ämnesdidaktiska forskningens kvalitet gjordes 2006 i regi av VR. Granskningen gäller forskning om svensk-, matematik- och naturvetenskap-undervisning.¹¹ Svensk matematikdidaktisk forskning med genusperspektiv lyfts fram. I övrigt är kritiken ganska skarp. Bland de väsentligaste punkterna är.

- Svag internationell anknytning
- För få seniora forskare aktivt inblandade. Det mesta görs av doktorander.
-

Karlstads ställning i nationella materialet

Karlstads universitet är mycket sällan förekommande i det nationella forskningsmaterialet. Ett arbete av Bo Dahlin (naturvetenskapsdidaktik) är det egentliga undantaget.¹²

2.2 Pedagogiskt utvecklingsutvecklingsarbete

Genomgången bygger på publicerade granskningar av anslagsgivande myndigheter, egna genomgångar av årsberättelser, förteckningar över beviljade projekt, konferensrapporter mm.

Ledning på nationell nivå

- 1990 Rådet för grundläggande högskoleutbildning inom UHÄ (hädanefter ”Rådet”- formella beteckningen växlar) inrättas.
- 1992 ”Rådet” blir egen myndighet. Nedläggningsplaner. Omsvängning av regeringen.
- 1995 ”Rådet” inlemmas i Högskoleverket
- 1999 ”Rådet” får utvidgade uppgifter.
- 2001 Efter statlig utredning får ”Rådet” stärkt ekonomi.
- 2005 Beslut om nedläggning av ”Rådet”, efter skrivelse med förslag därom från Högskoleverket. Motivet är att granskande och utvecklingsstimulerande uppgifter inte bör finnas i samma myndighet. Två av de fåtaliga remissinstanserna yttrar sig mot nedläggningen och flytt av uppdraget till Nätmyndigheten, nämligen ”Rådet” och Nätmyndigheten.
- 2005 Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning (NSHU, Härnösand), den omvandlade Nätmyndigheten får det nationella ledningsansvaret för pedagogiskt utvecklingsarbete i Sverige.

¹¹ Vetenskapsrådet: International Evaluation of Didactics. Swedish, Mathematics and Natural Sciences. Vetenskapsrådets rapportserie 10:2006. Författare Ole Björkqvist, Vasa, Fröydis Hertzberg, Oslo och Elke Sumfleth, Duisburg-Essen.

¹² Bo Dahlin: Den tunga vetenskapen – lärarstudenters uppfattningar av naturvetenskap med kontroversen mellan Goethes och Newtons optik som utgångspunkt. Karlstads universitet, 2002.

-2005 "Rådet" publicerar ett "testamente" som bla omfattar en utvärdering samt slutsatsen att beslutet att flytta verksamheten till NSHU omprövas, och att "Rådet" åter får status som självständig myndighet.

- Processen att fördela medel för 2005 avbryts.

-2006 NSHU börjar bygga upp en verksamhet.

Framgångsrika lärosäten

Ingen högskola, och inget av de lärosäten som blivit universitet under den sista perioden, ligger högt på listan över lärosäten som erövat flest projekt från Rådet. Påpekas kan dock att Linköping (framförallt) och Umeå – "halvgamla" lärosätena, ligger högt på listan. Projekt som behandlar grundutbildning dominerar, men åtskilliga projekt som fått medel rör forskarutbildning.

NSHU finansierad aktivitet

NSHU har (våren 2007) hunnit finansiera 15 projekt, som valts ut bland dem som sökte till Rådet för Högre utbildning innan dess nedläggning. Av dessa kommer ett från Karlstads universitet. Det är ett projekt om livsberättelseforskning som resurs i utvecklingsarbetet med de lärarstudenternas examensarbeten, under ledning av Hector Perez Pietro.¹³

Framgångsrikast lärosäten är UU med fyra projekt. Fem projekt av de beviljade femton projekten har naturvetenskaplig inriktning.

En ny verksamhetsform har startats av NSHU. Den kallas expertgrupper. Dessa skall utgöras av nätverk som med ett lärosäte som projektledning arbetar med en viss fråga/område under en given tidsram. De två expertgrupper som inledningsvis finansierats handlade om verksamhetsförlagda studier (Högskolan Väst) och studentcentrerade arbetsformer (LiU)

En intervju gjorts med Peter Gates, en av handläggarna vid NSHU. Gates arbetade även på Rådet för högre utbildning.

I Gates arbete ingår att stödja nätverk och lokala centrumbildningar. Gates menar att små spontana grupperingar från olika lärosäten ofta dyker upp i samband med ansökningar. Dessa grupperingar försvinner inom kort. Gates tolkar detta som projekt som aldrig fick pengar heller aldrig kommer till stånd, och att verksamheter som får projektmedel upphör när dessa tar slut.

Högskoleverkets utvärdering av pedagogiskt utvecklingsarbete

I samband med nedläggningen av Rådet för Högre utbildning gjorde Högskoleverkets utvärderingsavdelning en analys av effekterna av lärosätenas arbete med pedagogisk utveckling.¹⁴ Granskarna finner att kunskapsområdet "pedagogisk utveckling" inte är tillräckligt genomlyst, något som medför problem när området skall utvärderas. Granskarna skriver att det under åren 2000 skett en uppbyggnad av den behörighetsgivande utbildningen och menar att vissa satsningar har lett till ett ökat intresse för undervisning, men generellt är omdömena om lärosätenas arbete hårda.

Få lärosäten har gjort systematiska uppföljningar/utvärderingar av det pedagogiska utvecklingsarbetet. Eftersom de flesta lärosäten inte gör någon uppföljning så har man, heter

¹³ Projektet: "Lärares arbete och blivande lärares examensarbete: En arena för gemensam yrkesreflektion."

¹⁴ Högskoleverket. Lärosätenas arbete med pedagogisk utveckling. Rapport 2006:54 R.

det i rapporten, mycket begränsade möjligheter att bedöma vilka effekter man uppnår med de olika aktiviteterna.

Av lärosätenas redovisning framgår att merparten av lärosätena inte gör någon nämnvärd satsning på högskolepedagogisk forskning. Granskarna skriver att läget i stort är så att de som arbetar med pedagogiskt utvecklingsarbete är hänvisade till forskningsresultat som i huvudsak kommer från andra länder än Sverige. Systematiska uppföljningar skulle ge lärosätena välbehövliga tillfällen att reflektera över denna verksamhet. Granskarna framhåller att det krävs organisatoriska strukturer för att stödja läraren i dennes arbete med att utveckla undervisningen. När lärarna delar med sig av sina dokumenterade erfarenheter av undervisningens utveckling, både till de närmaste kollegorna och i mer offentliga sammanhang, skapas en gemensam kultur för utveckling. För att detta ska kunna fungera är det av stor betydelse att det på lärosätetsnivå finns olika arenor för redovisning av detta. I denna diskussion knyter de an till det internationella intresset för utvecklingen av *Scholarship of Teaching and Learning*.

Vilka prioriteringar har lärosätena gjort 2000-05.

Behörighetsgivande utbildning 20

Handledarutbildning 7

Seminarier, konferenser, mötesplatser 7

IKT 6

System för meritering och bedömning 6

Former för flexibel utbildning 5

Ny eller ändrad organisation för arbete med pedagogisk utveckling 4

Stöd till forskning om högskolepedagogik 4

Ämnesdidaktik 3

Utveckling av pedagogisk policy el handlingsprogram 3

Övriga granskningar av Rådets verksamhet

En granskning av Rådet för Högre utbildning gjordes 2001 av Richard Johnstone, Australien.¹⁵ Johnstone framhåller att Rådet för högre utbildning valde att efterlikna forskningens urvalsprocess när medel skulle fördelas. Men han finner i sina svar från de lärare som erhållit pedagogiska utvecklingsmedel att kollegor och ledning vid lärosätena inte alls uppskattat dessa anslag lika mycket som motsvarande forskningsmedel. Av dem som svarat på enkäten är omkring hälften tveksamma om engagemanget i det pedagogiska projektet på ett positivt sätt bidragit till den egna yrkeskarriären. Ett vanligt svar tycks vara att det fortfarande bara är forskningsmeriter som gäller och ur det perspektivet är arbetet med pedagogisk utveckling bortkastad tid.

Intervjuer med de aktörer vid lärosätena som i sin tjänst svarade för ”pedagogisk utveckling” visar också att Rådets verksamhet inte uppfattades som särskilt relevant. Bedömningen är också att den eventuella effekten av projekten ofta blev kortvarig. Johnstone fann i sina intervjuer med studenter att deras bedömning av projekten var ambivalent. Genom att

¹⁵ Richard Johnstone, Sydney: A Commitment to Learning. The Swedish Council for the Renewal of Higher Education. Evaluation Report. Högskoleverket 2001.

projektens ”nya” pedagogiska metoderna praktiserades endast inom vissa ämnen eller kurser fick studenterna gå fram och tillbaka mellan olika pedagogiska metoder. Det var inte så att studenterna genomgående bedömde att ”nya” metoder var bättre än ”gamla”.

Temat från Johnstone om en inte oproblematiserad relation mellan ”eldsjälar” och ”institutionell utveckling” är starkt också i en rapport som gjordes inom Högskoleverket om 91 IKT-projekt under 1990-talet.¹⁶ Författarna är kritiska mot hur projekten dokumenterats och att resultaten har inte kommit högskolan till del i önskvärd utsträckning. Varje projektledare har ansvarat för sitt eget projekt men det finns inga tydliga mekanismer för att sprida erfarenheterna framhålls i granskningen.¹⁷

Inom ramen för Rådets ”Testamente” har Lars-Erik Jonsson och Roger Säljö, Göteborgs universitet gjort en granskning av projekt som Rådet tilldelat medel.¹⁸ Från 1999-2004 fick 78 projekt sammanlagt 57 miljoner. Jonsson och Säljö gör en kritisk genomgång av utlysningstexterna från Rådet. Förnyelse, förändring, pedagogisk idé och brinnande intresse är förekommande nyckelbegrepp. De sammanfattar Rådets linje med uttrycket ”hitta på din egen innovation” snarare än att sträva efter att medverka till att leda utvecklingen i någon viss riktning. Först i 2005 års utlysning börjar en omsvängning i utlysningstexterna mot att betona samverkan inom lärosätena och det angelägna att knyta an till projekt som drivs av ansvariga för program och ämnen. När denna omsvängning kom var nedläggningsbeslutet redan på gång.

2.3 Sammanfattning om nationell nivå

Sverige har genomgått ett skede av mycket snabb ökning av antalet studerande vid lärosätena parallellt med framväxten av nya universitet och högskolor. När regeringen, liksom de lokala lärosätetsledningarna, tar beslut som får ekonomiska och andra effekter för universitet och högskolor torde ofta andra mål än en utveckling av ”lärande inom högre utbildning” vara de viktigaste motiven. Den förra regeringens uttalade ambition att 50 % av befolkningen skall studera vid universitet är en sådan faktor som gynnar expansion, men knappast pedagogisk kvalitetsutveckling. I högskoleväsendets expansion ligger också en överflyttning till högskolan av utbildningar som tidigare hade annan plats i utbildningssystemet. För dessa utbildningar har en period av anpassning till universitetväsendets vetenskaplighetskrav varit en komplicerande faktor. Andelen disputerad lärare inom dessa utbildningar är fortfarande förhållandevis låg. Regionalpolitiska hänsyn är tung faktor som också påverkat högskoleväsendets utformning.

Kim och Olstedt ser statligt tal om, och satsningar på högskolepedagogisk utveckling som en form av ”smörjmedel” under perioder av expansion och högskolereformer, då lärosätena helt naturligt har svårt att hålla samma kvalitet som under ett tidigare skede. De ger en bild av en i huvudsak retorisk nivå parallellt med den genomförda forskningen och undervisningen.

Det finns en oklarhet om ”vad det är vi talar om” när vi kommer in på området ”högskolepedagogisk utveckling”. Den brist på systematisk uppföljning som HSVs granskare talar om gör att oklarheten blir än större.

¹⁶ Högskoleverkets rapportserie 200:13. Eldsjälar och institutionell utveckling – mot nya former av lärande i den högre utbildningen. Resultat av 91 IKT-projekt under 1990-talet. Stockholm: Högskoleverket 2000.

¹⁷ Här refererar från Jonsson och Säljö sid 20. Författare är Säljö tillsammans med M Hansson KTH och Sten Ludvigsen, Oslo.

¹⁸ Lars-Erik Jonsson och Roger Säljö, Göteborgs universitet: Att utveckla högre utbildning. Erfarenheter från projektverksamhet. Rådet för högre utbildning: Att utveckla den högre utbildningen –testamente efter Rådet för öhögre utbildning. Högskoleverket 2005.

Jonssons och Säljö menar att för aktörer på alla nivåer – de enskilda högskolorna och dess ledningar, institutionerna, lärarna och studenterna – saknas tillräckliga incitament för att engagera sig i ”pedagogiskt utvecklingsarbete”. En erfaren handläggare, som arbetat både inom Rådet och nu inom NSHU uppfattar att aktörer och lärosäten som aktiverar sig inom ”pedagogisk utveckling” när extra medel finns till hands. När medlen är slut avtar verksamheten och avslutas även i många fall några år senare. Vi drar slutsatsen att ”pedagogisk utveckling” har en förhållandevis stark ställning i offentlig retorik, men har en svag ställning i det löpande arbetet.

Vi har i denna rapport försökt skapa struktur i problematiken genom att skilja mellan verksamhet på nivå 1, 2 och 3, och se samspelet mellan dessa nivåer som en nyckelfaktor. Vi ser från vårt material att dessa nivåer i Sverige i stor utsträckning arbetar oberoende av varandra, med olika huvudmän och med olika logik. Forskningsstödet följer sin logik i sitt system (idag VR), de pedagogiska utvecklingsprojekten finns i sin organisation (NSHU) och det löpande kvalitetsarbetet i sin (HSVs kvalitetsgranskningar). Vi finner det problematiskt med denna åtskillnad. Vår generella förståelse av vårt studiefält är nämligen den att ett lärosäte eller annan utbildningsmiljö som präglas av goda årliga rutiner på nivå 1, bör vara gynnsam för att utveckla goda projekt på nivå 2, och att frekventa aktiviteter på nivå 2 bör vara en god grund för att forskning inom samma område uppstår dvs forskning om den egna pedagogiska verksamheten (nivå 3). Finns ett samband och återkoppling mellan nivåerna bör möjligheterna öka för att forskningen blir relevant för undervisningen, dvs högskoleundervisningens forskningsanknytning i didaktiskt avseende ökar. Mest problematiskt finner vi nivå 2 – som utifrån vårt perspektiv borde förbinda det löpande utvecklingsarbetet med den mest kvalificerade formen av högskolepedagogisk reflektion – forskningen. Det finns i materialet en förhoppning om att de utbyggda högskolepedagogiska kurserna på sikt skall bidra till ett stärkande av den pedagogiska utvecklingen, men uppföljningar av dessa utbildningar saknas i stor utsträckning.

I materialet framstår några lärosäten som särskilt aktiva. Karlstad hör inte till dessa. Vid de äldre och större universiteten finns vissa strukturer för pedagogisk utveckling med särskilda avdelningar och skriftserier. De ”halvgamla” lärosätena Linköping och Umeå har etablerat sig som förhållandevis starka aktörer i detta avseende. Internationella granskare av svensk ämnesdidaktisk forskning påtalar en brist på internationell förankring. För Karlstads del ser vi utvidgad samverkan med Norge, bland annat de två utbildningsvetenskapliga miljöerna i Oslo – Högskolan och Universitet, som ett självklart inslag i en utvecklingsstrategi. Samverkan med brittiska och amerikanska forskare är också angelägna inslag i strategin.

Vår bedömning är den förhållandevis svaga svenska nationella nivån på högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete gör att Karlstad bör kunna nå den nationella fronten på relativt begränsad tid genom ett systematiskt arbete.

3. Kartläggning av Karlstads universitet

3.1 Underlag för kartläggningen

Universitetets organisation förändrades 2006. Organisationen före 2006 har kartlagts genom intervjuer av personer som var en del av den centrala organisationen och det tidigare pedagogiska rådet.¹⁹ KaU:s svar på en enkät utsänd av Högskoleverket 2006 rörande

¹⁹ Boel Henckel, Marcus Schneider, Lena E Johansson

pedagogiskt utvecklingsarbete ingår i underlaget.²⁰ En kortfattad beskrivning av universitetets tre didaktiska centrumbildningar, pedagogik och pedagogiskt arbete är utfört med material som är tillgängligt på universitetets hemsida, och svar vid intervjuer. Samtliga avdelningar har i en enkät beretts möjlighet att berätta vad man gjort vad man håller på med och vad man skulle vilja göra i framtiden.

För att komplettera avdelningarnas uppgifter har sökningar gjorts i universitetets forskningsdatabas. Sökningen är gjord med ett antal sökord.²¹ En bedömning om forskningen är primärt inriktad på den högre utbildningen har gjorts. Resultatet presenteras fakultetsvis.

För att få en uppfattning om ledningens uppfattningar och strategier har vicerektorerna intervjuats.²² Dessutom har dekanerna ombetts att berätta hur respektive fakultet har förvaltat det ansvar inom detta fält som omtalas i Arbets- och beslutsordningen vid Karlstads universitet 2006-07-01.

3.2 Centralt förvaltat utveckling av lärande i den högre utbildningen

Vid halvårsskiftet 2006 hade universitetet ännu ingen centralt fastställd pedagogisk policy eller strategi. Däremot var det beslutat om en 10 veckors behörighetsgivande utbildning. Kursen är framtagen lokalt och ges inte av något annat lärosäte. Kursplanen är under omarbetning bland annat för Bolognaanpassning. Sedan 2002 har 129 deltagare registrerats på kursen varav 62 eller 43 % hade fullföljt den vid halvårsskiftet 2006.

Kursen ges av pedagogikämnet. Den har bedömts ligga på avancerad nivå och finansieras genom den så kallade studentpengen plus ett tilläggsanslag från lärosätets strategiska medel.

Lärosätet har inga centrala särskilda medel för att bedriva pedagogiska utvecklingsprojekt. Däremot används en del av Rektors strategiska medel för ändamålet. Lärosätet anordnar varken egna konferenser eller skriftserier som redovisar dokumentation av pedagogiska utvecklings- eller forskningsprojekt.

I den nya organisationen finns ett pedagogiskt råd som leds centralt. Till det pedagogiska rådet har fakulteternas vicerektorer utsett representanter. Rådet har hittills arbetat med en seminariserie och att utse mottagare av ett pedagogiskt pris.

Distansutbildningen har under senaste åren totalt sett ökat men man kan även se en övergång från att man läser kurser till att man läser program, För att möta dessa studenters behov har man gjort en förstudie i något man valt att kalla ”Flexibel utbildning.” I dagsläget är det utbildning inom program som har tillväxt, medan antalet studerande på fristående kurser minskar.

Förstudien definierar ett antal förslag till beslut som anses viktiga för Karlstads universitets fortsatta satsning inom Flexibel utbildning. Förslagen berör både fakulteter samt enheter inom administrationen och biblioteket. En rapport låg till grund för ett rektorsbeslut, C2006/142, och enligt detta är målet på sikt att flexibel utbildning skall vara en naturlig del av utbildningen. Vidare sägs i samma rektorsbeslut:

För att säkerställa och motivera till fortsatt satsning inom flexibel utbildning och att de förslag till beslut som ovanstående förstudierapport definierat föreslås att uppföljning av åtgärder baserat på förslagen sker

²⁰ **Rubrik på enkätsvaret**

²¹ Sökorden är: organisation, organizaion, didaktik, didactic, lärande, learning, vård, health care, undervisning, teaching, lärare, teacher, utbildning, education, pedagogik, pedagogic, utvärdering, evaluation, exam.

²² Gunnel Kardemark, Monica Schagerholm, Stig Håkangård

inom Universitetsledningen. Som en del av det föreslås att en ledamot i Universitetsledningen får huvudansvaret avseende planering, uppföljning och rapportering.

Rektor beslutade att prorektor skulle vara huvudansvarig i universitetsledningen för fortsatt framtidssatsning avseende flexibel utbildning. Fram till april 2007 har man haft två möten som protokollförts och man planerar ett möte per månad. Enligt protokollen från dessa möten har diskussionerna fortsatt men rent konkret har man inte kommit så långt. Man har snarare adderat frågor till dagordningen och utökat uppdraget än avfört frågor från densamma. Behovet av framtidsgrupp är exempelvis fortfarande omdiskuterat.

Sammanfattningsvis finns det ingen central enhet som har uppdrag, medel och förtroende att utveckla en arena för pedagogisk utveckling.

3.3 Forskningsämnen och Centrumgrupperingar²³

Universitetet har fem grupperingar med pedagogisk och ämnesdidaktisk forskning. Grupperingar som verkat längst och har den största forskningsomfattningen inom detta fält är forskningsämnena *Pedagogik* och *Pedagogiskt arbete*. Vid Karlstads universitet finns idag tre centrumbildningar..

- Centrum för språk- och litteraturredaktik (CSL),
- Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnernas didaktik, (CSD),
- Science, Mathematics and Engineering including Technology and Design, (SMEER).

Samtliga centrumbildningar består av forskare och forskarstuderande från flera olika ämnen. CSD och SMEER grupperna är även fakultetsöverskridande.

Centrum för språk- och litteraturredaktik (CSL) omfattar akademiska discipliner eller undervisningsområden som engelska, tyska, franska, spanska eller andra moderna språk, svenska, nordiska språk, litteraturvetenskap, lingvistik, svenska som andraspråk knutna. Hit hör också stora delar av den bredare ungdomsinriktade och textbaserade forskningstradition som ryms inom begreppet *cultural studies*. Inom ämnen som engelska, tyska och franska med didaktisk inriktning inryms många av dessa frågor, samtidigt som en rad andra problemställningar förbundna med andraspråksinläringen tillkommer. Arbetet bedrivs i nära samverkan med lärarutbildningen inom kunskapsfältet Språk och kultur vid Karlstads universitet. CSL vill bidra till att ny kunskap skapas och till en ökad grad av forskningsanknytning av grundutbildningen. Centrumbildningen har två forskarstuderande²⁴.

Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnernas didaktik (CSD) är det senast bildade centrat (2005). Centrat är ett samarbetsorgan för forskning och ämnesutveckling inom historia, religionsvetenskap, samhällsvetenskap, statsvetenskap, geografi och turism och önskar vara en givande intellektuell mötesplats för intressenter i samhällsvetenskapernas ämnesdidaktik. Man strävar efter att utveckla och stödja ämnesdidaktiska forskningsprojekt, gärna med aktörer från flera ämnen. Gruppen har precis rekryterat sin första egna doktorand. Man har under första verksamhetsåret bl a haft en tvådagarskonferens om ämnesdidaktik och genus, och arrangerat den första nationella konferensen för historiedidaktisk forskning. Seminarier har arrangerats med gästföreläsare. CSD ser som sin uppgift att skapa en seminariekultur och erbjuda stöd för forskning och forskarutbildning.

Man ser inte som sin uppgift att ge kurser. Ersättningarna för exempelvis handledning ges direkt till respektive ämne. Man ser fortbildning av adjunkter som en viktig uppgift för att

²³ information hämtad på hemsidorna för CSL, CSD, SMEER, pedagogiskt arbete, och pedagogik 2007-04-16

²⁴ hela stycket CSL hemsida

stärka handledningen av lärarutbildningens examensarbeten. Det finns vad man vet ingen annan nationell centrumbildning inom dessa ämnesområden. Centrumledningen har som vision att man om fem år, av andra nationella lärosäten, ska ses som den nationellt mest framstående miljön inom ämnesområdet.

Centrumbildningen Mathematics and Engineering including Technology and Design (SMEER) ingår för närvarande ämnena kemi, fysik, matematik, biologi samt miljö- och energisystem. SMEER är en ämnesdidaktisk forskargrupp som startade i ämnet kemi. Från början, sent 1990- tal, fick man medel från det pedagogiska rådet. Sedan fick man medel från ett EU projekt som bland annat syftade till att utveckla lärarutbildningen i Polen. Nationella forskarskolan i naturvetenskapernas och teknikens didaktik, FontD finansierar idag fem doktorander. Den förste som antogs disputerar i maj 2007 och den siste som antogs har precis börjat formulera sin forskningsfråga. Ämnesmässigt har kemi, teknik, fysik vardera en doktorand medan biologiämnet har två.

Med medel från fakultetsnämnd lärande antogs i höstas en doktorand i matematik. En doktorand i Pedagogiskt arbete är också knuten till gruppen. SMEER har således totalt 6 doktorander. Fakultetsnämnd lärande ger ett årligt bidrag till gruppen för att skapa ämnesdidaktiska forskningsmiljöer i de ämnen som ingår i gruppen. För dessa medel är därför tre externa ämnesdidaktikprofessorer knutna till gruppen. Två av dessa är internationella. Man har ingen seminariserie med fasta tider. De seminarier som blir uppkommer när de ämnesdidaktiska professorerna kommer till Karlstad eller när någon i gruppen behöver diskutera något eller inför olika avstämningsseminarier och disputationer

Vid samtal med personer knutna till de olika centrumbildningarna kommer det ofta upp en önskan om en ökad samverkan. Genom samverkan vill man förbättra kontakterna med intressenter såsom kommuner andra svenska lärosäten samt lärosäten i andra länder, främst i Norge.

Varken centrumbildningarna eller de pedagogiska forskningsämnena har idag något uppdrag att arbeta för en pedagogisk utveckling. Deras beredskap att ta tag i dessa frågor bedöms av utredarna som god.

3.5 Dekanernas perspektiv på fakulteternas ansvar

Dekanerna har skriftligen ombetts att berätta hur respektive fakultet har förvalt det ansvar i detta fält som omtalas i Arbets- och beslutsordningen vid Karlstads universitet 2006-07-01.

Det finns stora skillnader i omfattningen och inriktningarna på de texter som levererats. Gemensamt är att Bologna processen tycks ta en hel del resurser i anspråk.

Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT har fokus i kvalitetsarbetet på utveckling av kurser och programstrukturer i enlighet med den nya examensordningen men också på att förankra och säkra de enskilda kursernas bidrag till att program- och examens mål uppnås och anpassas till Bologna modellen. Man vill kunna erbjuda flexibel utbildning och uppdragsutbildning är ett annat viktigt område som fakulteten måste utveckla vidare. Fakulteten har även en tydlig ambition är att stärka sambanden mellan utbildning och forskning.

Fakultetsnämndens för teknik- och naturvetenskap lyfter fram vikten av att ämnesrelaterade kvalitetsaspekter beaktas i lärarutbildning och att utveckling av den teknik- och naturvetenskapliga forskarutbildning som finns inom fakultetsnämnd Lärandes ansvarsområde. Fakulteten vill verka för att alla kategorier av lärarstuderande inhämtar förmåga att följa den viktiga del av samhällsutvecklingen som sker inom teknik och naturvetenskap, och för ett utbud som ger god tillgång till lärare med gedigna kunskaper inom

dessa områden. Detta innebär såväl en tydlig roll för teknik, naturvetenskap och matematik inom allmänt utbildningsområde, som ett utbud av inriktningar och specialiseringar lämpade för lärare inom förskola och grundskolans tidigare och senare år.

Fakultetsnämnden fann att det pedagogiska utvecklingsarbetet under 2007 får inriktas huvudsakligen på genomförande av Bologna-modellen. Man bedömde att det jämte en översyn av civilingenjörsprogrammen var allt man måktade med. Man fördelade alla medel för grundutbildning till avdelningsnivån. Frågan om pedagogisk utveckling kommer att diskuteras igen vid arbete med budget 2008.

Fakultetsnämnd för samhälls- och livsvetenskaper har haft fullt upp med andra frågor och Bologna. Dock är det så att det inom fakulteten pågår en hel del arbete på ämnes- avdelnings- och programnivå.

Estetisk-filosofiska fakultetsnämnden arbetar kontinuerligt med sin verksamhetsplan och beaktar då sitt pedagogiska ansvar. Man ser möjligheter till utveckling och samordning och avser att ta fram konkreta planer för hur detta skall åstadkommas.

I denna rapport har vi som tidigare nämnts en strävan efter att introducera en uppdelning av det högskolepedagogiska utvecklingsarbetet på löpande kvalitetsarbete, pedagogiskt utvecklingsarbete och forskning. Det material vi fått från dekanerna visar att det *saknas en arena för pedagogiskt utvecklingsarbete*. Fakultetsnämndens för teknik- och naturvetenskap är den enda fakultet som kommenterat att man diskuterat pedagogiskt utvecklingsarbete och då ur ett resursperspektiv.

3.6 Vicerektorernas perspektiv

När vicerektorerna intervjuades var syftet att få reda på deras uppfattning om hur det formella ansvaret för pedagogiskt utvecklingsarbete ser ut vid KaU.

Det nuvarande pedagogiska rådet tycks, enligt intervjuaren, sakna legitimitet. Ansvaret för det löpande utvecklingsarbetet ligger på avdelningarna. Det finns vid intervjuerna en viss osäkerhet om hur ansvaret enligt arbets- och beslutsordningen är fördelat när det gäller pedagogisk utveckling.

3.7 Avdelningarnas uppgifter om egen högskoledidaktisk FoU

En enkät sändes till samtliga avdelningschefer. Dessa fick själva avgöra hur svaren på enkäten gavs. Vi efterfrågade genomförd högskoledidaktisk forskning och utvecklingsarbete inom ämnesgrupperna och hur dessa arbeten finansierats. Vi gav också avdelningarna möjlighet att beskriva projekt som de önskar genomföra, om ekonomiska resurser funnes. Vissa avdelningar sammanställde och skickade in ett samlat svar medan andra valde att skicka enskilda svar på någon eller alla frågor.²⁵ Resultatet redovisas fakultetsvis i Tabell 2.

Tabell 2 Andel avdelningar som besvarat ovanstående enkät.

	Andel avdelningar som svarat
Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT	14%
Fakulteten för teknik- och naturvetenskap	71%
Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper	71%

²⁵ Avdelning är en enhet under respektive fakultet som, enligt universitetets hemsida 2007-05-12, leds av en avdelningschef.

Från **Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT** kom bara ett enda svar. Det har bedrivits utvecklingsarbete om hur mindre studentgrupper kan konstrueras på ett praktiskt och pedagogiskt meningsfullt sätt. Det pågår också ett utvecklingsarbete för att ändra hur programmering introduceras i våra program. Detta arbete kommer att beröra de flesta av avdelningens kurser. Det har avslutningsvis påbörjats ett projekt för att profilera kod, bl.a. studentkod, för att se om man, utifrån resultatet, kan förbättra sättet att undervisa i de kurser där programmering förekommer.

Det finns bl.a. intresse att doktorera inom datavetenskapens didaktik. Forskningen skulle i så fall handla om hur heterogeniteten i studentgruppen kan utnyttjas. Forskningen bedrivs idag delvis på kompetensutvecklingstid.

Avdelningar inom **Fakulteten för teknik- och naturvetenskap** har visat ett stort intresse att lämna material till denna kartläggning. Vissa avdelningar har arbetat tillsammans och gjort sammanställningar, medan andra avdelningar kommit in med flera underlag. De skiljer sig främst i vad man vill göra i framtiden, om finansiering kan erhållas. Vikten av en gemensam högskolepedagogisk plattform lyfts fram av flera liksom vikten av att ha en ämnesdidaktisk forskning knuten till avdelningen.

Samtliga ingenjörsutbildningar i de flesta delar av den industrialiserade världen har svårigheter att rekrytera studenter. Samtidigt specialiseras ingenjörsvetenskapen alltmer och vissa jobb som bara för några år sedan ansågs högteknologiska har flyttats till låglöneländer. Ingenjörnsrollen förändras i en snabb takt och behoven av behovsanpassade fort- och vidareutbildningar av ingenjörer ses som framtidens stora utmaning för den högre utbildningen. Detta brukar omtalas som det livslånga lärandet (LLL). Sådana kurser bör kunna ges på distans, med bara ett fåtal sammankomster i Karlstad. Avdelningen har angett sju referenser till pedagogiska utvecklingsprojekt/forskning.

En hel del pedagogiskt utvecklingsarbete har genomförts inom lärarutbildningen i teknik, särskilt på distans. Om nya medel fanns skulle man vilja genomföra ped. utvecklingsprojekt inom t.ex. lärarutbildning i teknik på distans, utbildning i projektform, mm.

Forskning om övergången från gymnasium till högskola planeras. Vårterminen 2004 genomfördes ett projekt på byggprogrammets matematikkurs där en helt ny kursplan togs fram varefter kursen genomfördes efter denna plan. Kursutvecklingen genomfördes med medel från det pedagogiska rådet.

Inom lärarutbildningens ramar finns också många idéer, t ex att undersöka lärarstudenternas föreställningar kring matematik, lärarstudenternas taluppfattning, talbilder, begrepps- uppfattning samt lärarstudenters begreppsutveckling under utbildningen. På utvecklingsidan skulle man tycka det vore intressant att utveckla kurser för lärare mot tidigare år i matematikdidaktik på avancerad nivå.

”Kreativ matematik på distans” är en mycket eftersökt kurs, antalet sökande har varit högre än antalet platser och söktrycket har dessutom hela tiden ökat. Man tror att en anledning till detta är det utvecklingsarbete inom distansteknik man bedrivit och som satt sina spår i hur kurserna genomförts. Man vill gå vidare med utvecklingen av distansundervisning och IT-teknik. Kortfattat kan man säga att man vill försöka knyta ihop traditionell matematikundervisning med ny teknik som studenter redan har tagit till sig. I detta syfte har vi gjort ett studiebesök på Frillesåsskolan i Kungsbacka som helt nyligen har startat ett samarbete med Umeå universitet i ett projekt som drivs av bland annat Rektorsakademien, Umeå universitet och Myndigheten för skolutveckling.

Finansiering krävs för det fortsatta arbetet. Nämnas bör också att det inte bara är ämnet matematik som kan ha nytta av det tänkta fortsatta utvecklingsarbetet, en uppfattning är att den här tekniken kommer att ha en framtid i alla ämnen och i all så kallad flexibel utbildning.

För kemiutbildningars yrkesanknytning är den laborativa förmågan väsentlig. Utbildningsreformen inom ramen för Bologna-processen betonar färdigheter och förmågor. En progression av ämneskunskaper och färdigheter kräver att målen för studentens Avdelningen vill därför studera vilken verkan reformen har fått i kursplaner. Projektets övergripande frågeställning är hur målformuleringar i styrdokument för kandidat och masterutbildningar konkret kan användas för att pedagogiskt utveckla examensarbeten i kemi utifrån tre olika universitets lokala bestämmelser och traditioner.

Inom **Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper** är, såvitt vi kan bedöma, avdelningen för omvårdnad etablerad på den internationella arenan när det gäller högskolepedagogisk forsknings och utvecklingsarbete när det gäller verksamhetsförlagd utbildning (VFU)

Avdelningen för sociala studier har idéer kring hur man bygger broar inom social omsorgsvetenskap. Inom ramen för kurs om internationell politik på lärarutbildningen har man sedan några år sökt använda s.k. didaktiska fall för att belysa några intressanta problemställningar. Det flexibla lärandet som genomsyrar större delen av lärarkåren på avdelningen är, menar man, unik på universitetet.

Centrum för de samhällskunskapliga ämnenas didaktik (CSD) har sitt säte inom avdelningen för politiska och historiska studier. I framtiden vill man utveckla en större forskargrupp kring ämnesdidaktisk lärarforskning som inkluderar såväl forskning kring lärares arbete i ungdomsskolan som universitets- och högskolelärares arbete inom ett flertal ämnen.

Historieämnet har under flera år samarbetat med gymnasieskolor i Värmland och Västergötland. Detta samarbete vill man utveckla i nära samverkan med skolorna och på så sätt stärka den vetenskapliga anknytningen i gymnasieskolan samt utveckla och stärka den didaktiska historieforskningen på universitetet. För lärarstudenterna förbättras förutsättningarna att få högkvalitativa VFU perioder, för yrkesverksamma lärare vill man öppna för möjligheter att skapa karriärtjänster med fortbildning och forskarutbildning.

Komparativa studier där lärares undervisningsstrategier jämförs. Vidare vill man på avdelningen gärna arbeta vidare med tankar som formulerats om multikulturalism vs civic inclusion på begrepps nivå och som undervisningsproblem.

Avdelningen för hälsa och miljö arbetar med deltagande pedagogik med inriktning mot problembaserat lärande i grundkurserna för folkhälsovetenskap. Om finansiering finns skulle det vara intressant att utveckla denna pedagogik mot *empowerment*. Avdelningen för kulturgeografi och turism driver projektarbetet inom ramen för kursen högskolepedagogik.

Avdelningen humaniora och genusvetenskap tillhör den **Estetisk-filosofiska fakulteten** och har utvecklat kurser på C- och D-nivå i religionsdidaktik och har där arbetat man med olika pedagogiska modeller. Avdelningen arbetar också med läroboksanalyser och litteraturanalyser. Vidare har man inom ramen för den högskolepedagogiska kursen våren 2005 studerat examination och lärande. I framtiden vill man utveckla läromedelsforskningen till det högskolepedagogiska området och belysa kurslitteratur ur didaktiska aspekter. Andra intressanta projekt är ungdomars nätbaserade fiktionsläsning. Man vill koppla detta i ett aktionsforskningsprojekt till svenskundervisningens bruk av digitala medier och en översyn

av svenskläroverutbildningen utifrån ett vidgat textbegrepp. Fortbildning av verksamma lärare ser avdelningen också som ett utvecklingsområde.

Avdelningarna Utbildningsvetenskap, barn och samhälle och Utbildningsvetenskap, organisation och samhälle har en rad olika arbeten pågående med både doktorander och forskare engagerade. Utveckling av projektet ”Handledning på handledning”, som initierats i samband med den högskoledidaktiska kursen.

KaU- finansierade insatser som nämns är

- literacy – projekt där lärarutbildare från olika avdelningen samlas för studier och undersökningar inom ämnesområdet.
- mentorskap för nyblivna doktorander.
- seminarier i inom ämnesområdet ”handledning”.

Med medel från NSHU drivs ett projekt som innebär att utveckla en modell för kvalitetsutveckla examensarbetena, utifrån ett nära samarbete mellan forskning och grundutbildning. Ett pågående avhandlingsarbete handlar om flexibel utbildning inom högre utbildning.

Nätverket ”Teacher’s professional lives” är nationellt och har egen session på NFPF en årlig pedagogisk konferens. ”Nätverk för förskolläroverutbildning” bildades i samband med läroverutbildningsreformen 2001.

Ytterligare projekt är utveckling av särskolekompetens, som sker i samarbete med Umeå och Linköping: ”Förskolan och utbildning för hållbar utveckling. Uppdrag, resurser och lärande.”

Avdelningen vill initiera ett större arbete för att fördjupa förståelsen för olika pedagogiska teorier och deras konsekvenser för undervisningspraktiken.

Inom ramen för CSL pågår ett arbete om examinationsformer samt förebereelser för en ansökan om datoranvändning i språkundervisningen. Ytterligare två projekt skulle vara intressanta att genomföra är

- Studenters skrivande och uppfattningar om vad som konstituerar en bra text.
- Metoder för att utveckla studenters förmåga att tänka snarare än att tycka. Abstraktionsnivån är idag låg.

Under våren 2005 startade tre kolleger i svenska språket vid Karlstads universitet ett skrivprojekt som man kallar ”Språklig medvetenhet hos skolungdomar – dialekter i kontrastiv språkundervisning”. Det finns flera skäl för projektet. För det första vill man undersöka om eleverna blir mer språkligt medvetna genom en kontrastiv språkundervisning. För det andra vill man ta reda på hur eleverna går tillväga när de skapar sina egna skrivkonventioner. För det tredje vill man utreda elevernas attityder till den egna dialekten och standardspråket. Dessutom vill man ta fram arbetssätt för hur en kontrastiv språkundervisning kan se ut.

Om medel kan ställas till förfogande vill man genomföra en undersökning som tar fasta på såväl innehållsliga som språkliga problem, som både handledare och studenter upplever problematiska, och också genomföra en textanalys av ett urval examensarbeten.

Sammanfattning avdelningarnas enkät

Vi kan konstatera att det finns ett stort intresse för högskolepedagogiska frågor på många avdelningar. Vissa avdelningar har dessutom flera uppgiftslämnare. Det stora engagemanget i dessa frågor är en viktig tillgång

Vissa avdelningar har gjort sammanställningar medan andra har låtit det vara synligt att det finns flera olika krafter som på olika sätt vill arbeta i det högskolepedagogiska fältet.

I det material vi fått från avdelningarna framhålls vikten av forskningen inom forskningscentra CSD, CSL, SMEER samt ämnena Pedagogik och Pedagogiskt arbete.

Det pågår en hel del verksamhet inom det vi i denna rapport valt att benämna pedagogiskt utvecklingsarbete. Allt arbete dokumenteras dock inte och blir därmed inte synliggjord. Det diskuteras inte heller på seminarier. Förutom att det därmed inte finns något forum att belysa utvecklingsproblematiken riskerar själva utvecklingsarbetet att avstanna.

Man kan tänka sig flera orsaker till denna brist på dokumentation. En är att det saknas en universitetsgemensam arena där denna typ av frågor diskuteras. Om man inte vet om en text har en läsare är motivationen att skriva låg. En annan, att sådant arbete inte ger något meritvärde. En tredje är naturligtvis tid. Även korta texter tar tid att skriva och kräver någon form av resurs.

Flera uppgiftslämnare lyfter fram texter som är producerade inom ramen för någon av de högskolepedagogiska kurserna. Texterna har inte hittats i forskningsdatabasen. Det saknas i dagsläget rutiner för att föra ut dessa texter till en bredare publik för vidare bearbetning och

3.4 FoU inom fältet som är registrerat i universitetets forskningsdatabas

Som ett komplement till avdelningarnas egna uppgifter om medarbetarnas genomförda och publicerade högskolepedagogiska forskning genomfördes en sökning på ett antal svenska och engelska sökord i universitetets forskningsdatabas.²⁶ Sökningar gjordes både i sammanfattningar (*abstract*) och i titlar (*title*). Särskilt intresse har inriktats på att studera hur många ämnen på respektive avdelning som publicerat sitt pedagogiska utvecklingsarbete, se Tabell 2.

Tabell 2 Andelen ämnen i förhållande till hela fakulteten som inom pedagogiskt utvecklingsarbete publicerat sig i universitetets forskningsdatabas.

	Andel ämnen som publicerat
Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT	56%
Fakulteten för teknik- och naturvetenskap	36%
Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper	19%
Estetisk-filosofiska fakulteten	35%

Noterbart är att Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT, som inte har någon centrum-bildning eller pedagogiskt forskningsämne, ändå har den största andelen ämnen som

²⁶ organisation, organizaion, didaktik, didactic, lärande, learning, vård, health care, undervisning, teaching, lärare, teacher, utbildning, education, pedagogik, pedagogic, utvärdering, evaluation, exam?

publicerat sig inom området. Noterbart är också att estetiska- filosofiska fakulteten som ju organiserar pedagogiskt arbete, pedagogik, och CSL inte har högre andel ämnen som publicerat sig. Slutligen noteras att totalt sett har denna fakultet publicerat ett mycket stort antal titlar jämfört med övriga fakulteter. Merparten av deras behandlar dock grundskolan/gymnasiet och inte högskoleutbildning.

En stor samstämmighet finns mellan det material som avdelningarna själva lyfter fram och redovisar. Detta stärker utredningen. Dock finns dock ett par brister i vår databas som får betecknas som allvarliga.

De allra flesta referenser som avdelningarna hänvisade till hade vi hittat. Det fanns dock undantag. En avdelnings forskning och pedagogiska utvecklings arbete hade vi sänär missat eftersom avdelningen inte registrerat skrifterna i forskningsdatabasen. Några konferensbidrag som vi tycker är intressanta att ta del av inom ramen för kartläggningen går att hitta varken av oss, biblioteket eller kollegor. Den förstnämnda bristen måste åtgärdas med förbättrade rutiner medan den andra bristen kan tyda på att det är ett omoget forskningsfält.

3.8 Diskussion och förslag – Karlstads universitet

Fakultetsnämnd Lärande har ett ansvar för forskning och forskarutbildningen som direkt knyter till lärarutbildning och skola. Det innebär ofta ämnesövergripande och i vissa fall även fakultetsövergripande satsningar.

Fakultet lärande har det övergripande ansvaret för kvalitets och utvecklingsfrågor inom lärarutbildningen, och för att en god koppling skapas mellan forskning och utbildning. Vi uppfattar att det problematiska inom vårt undersökningsområde i första hand ligger i relationerna mellan nivåerna 1, 2 och 3. Genom att inrätta de ämnesdidaktiska centra har Fakultet Lärande skaffat sig ett redskap som möjliggör att förbindelserna mellan dessa nivåer stärks. Vi föreslår att de ämnesdidaktiska centra ges ett vidgat uppdrag, som inkluderar pedagogiska utvecklingsprojekt inom de aktuella ämnena. Genom samverkan mellan dessa centra, ämnena Pedagogik och Pedagogiskt arbete samt Fakultetsnämnd Lärande kan en god arena för samtal om lärarutbildningen utvecklas.

För övriga ämnen och utbildningar har övriga fakulteter ansvaret. Det löpande kvalitetsarbetet har fått en tydligare huvudman i den nya organisationen jämfört med den gamla. Det ligger på avdelningarna. Det material vi fått från avdelningarna tyder på att det finns många aktiva lärare som både vill ta detta ansvar och gå ett steg längre – gå in i pedagogiskt utvecklingsarbete och eventuellt också utveckla detta till forskning. Men – som också framhålls i en av granskningarna av den nationella arenan – här måste starkare incitament skapas för att kontinuerlig verksamhet utvecklas och vidmakthålls på alla tre nivåerna och att förbindelserna mellan dem upprätthålls. Men är avdelningarna tillräckligt starka inom det utbildningsvetenskapliga kunskapsområdet för att själva forma högskolepedagogiska arenor? Vi tror inte det.

I den kartläggning av Kim och Olstedt, som refereras i föregående kapitel, framhålls att den ämnesdidaktiska utvecklingen kring lärarutbildningen får spridningseffekter till andra utbildningar. Vi ser därför framför oss en mindre arena kring lärarutbildningen och en större utbildningsvetenskaplig arena för hela universitetet. Den kompetens på det utbildningsvetenskapliga området som finns inom Pedagogik och Pedagogiskt arbete, liksom de ämnesdidaktiska centra, kan då i viss mening komma alla till godo. Fakultet Lärande är vår uppdragsgivare, men vi uppfattar inte att det är denna fakultets ansvar att upprätta och vidmakthålla denna bredare arena. I denna fråga måste vi rikta förslag till övriga fakulteter och till rektor.

4. Avslutande diskussion och förslag

4.1 Värdet av högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete

Vi uppfattar att det kunskapsområde som vår kartläggning gäller är mycket centralt för Karlstads universitet.

I en värld av ökad konkurrens inom utbildningssektor kommer länder och lärosäten med ett gott arbete och ett gott rykte inom högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete alltmer att få komparativa fördelar jämfört med sina konkurrenter.

För Karlstads universitet är det angeläget att åtgärder och insatser inte enbart fungerar på en retorisk nivå.

Våra förslag syftar därför till aktiviteter på förhållandevis låg nivå i organisationen, och en förutsättning för framgång är intresse underifrån, från lärare och forskare, som är beredda att fylla organisationerna med innehåll och aktivitet.

4.2 Vår analysmodell. Kartläggningen på nationell nivå och Karlstadsnivå

Vi har genom vår redovisade kartläggning att det finns ett betydande intresse för frågor som rör högskoledidaktisk forskning och utvecklingsarbete vid Karlstads universitet.

Karlstads universitet har nyligen genomgått en omfattande omorganisation. Den nya organisationen har knappt hunnit bemannas och än mindre ”sätta sig”. Inom vissa fakulteter har ett högskoledidaktiskt arbete inletts, inom andra utgör deltagande i högskolepedagogisk kurs den huvudsakliga verksamheten.

För att strukturera undersökningsområdet väljer vi i denna rapport en enkel analysmodell med tre nivåer av insatser för att högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete.

1. löpande kvalitetsarbete,
2. pedagogiskt utvecklingsarbete,
3. forskning.

Syftet med uppdelningen är framför allt att synliggöra och problematisera den andra nivån, nedan kallad nivå 2. Om denna nivå är svagt utvecklad, oorganiserad samt svagt dokumenterad skapas inga förbindelser mellan den löpande undervisningen och den mest kvalificerade reflektionen på området, forskningen.

Vi har efter att ha arbetat med denna kartläggning kommit fram till en generell hypotes om att lärosäten som präglas av samband och återkoppling mellan nivåerna 1-2-3 har bättre förutsättningar att utveckla nationellt och internationellt ledande forskning inom det högskolepedagogiska fältet och att utbildningen vid dessa lärosäten blir bättre. Vi diskuterar därför hur samspelet mellan dessa nivåer kan stärkas vid Karlstads universitet.

På nationell nivå finner vi att högskolepedagogisk forskning vuxit fram i Sverige, men i begränsad omfattning. Det nationella material vi tagit del av tyder på att det kan ha skett en

minskning av sådan forskning inom pedagogikämnet men en ökning inom andra discipliner under senare år.

Det finns en ryckighet och en brist på kontinuitet vad gäller det nationella ansvaret för både högskolepedagogisk forskning och – utvecklingsarbete, som kan ha bidragit till en långsam utveckling.

Vad gäller pedagogiskt utvecklingsarbete fanns stora svagheter i den strategi som användes av den tidigare ansvariga myndigheten. Det framgår av flera granskningar och vi delar den uppfattningen. Den nya myndigheten NSHU stöder lärosäten som vill samarbeta i ämnesnätverk och tematiska nätverk. Här finns en möjlighet för Karlstads universitet att medverka i ett nationellt utvecklingsarbete, som kan komma de egna utbildningarna till del.

I flera fall finns i det nationella materialet referenser till begreppet *Scholarship of Teaching and Learning*, som en inspirationskälla i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Vad gäller Karlstads universitet kan inte sägas att lärosätet utmärkt sig på den nationella arenan, varken vad gäller forskning eller pedagogiskt utvecklingsarbete

Linköping och Umeå har varit förhållandevis framgångsrika i att etablera sig som ledande lärosäten inom det högskolepedagogiska forsknings och utvecklingsområdet. Vi menar att Karlstad med ett systematiskt och väl genomfört arbete också kan nå en liknande position.

En första översyn om hur väl universitet fungerar efter omorganiseringen pågår. Vi ser det som angeläget att frågor högskolepedagogisk forskning och –utvecklingsarbete då tas in i bedömningen.

Materialet från Karlstads universitet visar på ett betydande intresse och aktiviteter hos ett stort antal aktörer.

Organisatoriskt har en struktur börjat utvecklas kring Fakultet Lärande. Där finns tre ämnesdidaktiska centra och ämnena pedagogiskt arbete och pedagogik. Mer specialiserade grupperingar finns inom dessa centra och inom ämnena.

De ämnesdidaktiska centra utgör i ett nationellt perspektiv en förhållandevis unik resurs.

Det finns även ett intresse och aktivitet hos ämnen och aktörer utanför lärarutbildningsmiljön. Särskilt frekvent synes aktiviteter vara inom Fakultet 1 kring IKT-frågor. Ändå kan man tolka vårt material från Fakultet 1 som tecken på en sorts ”utanförskap” i de didaktiska frågorna.

Exempel på avhandlingar och projekt finns i övrigt kring bla vårdutbildningar. Andra för universitetet centrala yrkesutbildningar, vårdutbildningar, socionomutbildning, ingenjörutbildningen bedöms höra till intressenterna av att en bred högskolepedagogisk arena utvecklas, om ett sådant skall komma till stånd.

En utbyggnad av den högskolepedagogiska grundkursen från 5 till 10 poäng har skett. Vi ser dock att utbildningen har svag genomströmning. Utbildningen genomförs av en enhet inom den pedagogiska avdelningen inom Fakultet 4.

En viktig skillnad mellan undervisning och forskning är att undervisning är ett huvudsakligen muntligt företag, medan forskning är skriftligt. När försök görs att höja högskoleutbildningens status, meritvärdet för undervisning, utveckla *scholarship in teaching and learning*, spelar *dokumentation* av pedagogiskt utvecklingsarbete i olika former en viktig roll.

I de nationella utvärderingarna framhålls att de pedagogiska utvecklingsprojekten dokumentats dåligt och att informationsspridningen är svag. Vi har även funnit stora brister i Karlstads universitets forskningsdatabas. En rad skrifter har inte rapporterats in. En del

arbeten som är producerade av medarbetare vid KaU kan inte hittas ens med hjälp från bibliotekarier.

Vi menar att olika enheter måste utveckla incitament och rutiner för dokumentation av pedagogiska utvecklingsprojekt. Sådan dokumentation kan i sin tur utgöra empiriska material för forskning inom området. Incitament bör utgöras båda av tid/pengar för skrivarbetet samt säkerställande av att rapporter läses och kommenteras. Vi kommer i det följande att lägga sådana förslag.

Vi finner – liksom andra granskare av området – att det utbildningsvetenskapliga fältet präglas av terminologisk oklarhet, både vid Karlstads universitet, nationell och internationellt. De termer som används varierar och aktörer med förankring i olika vetenskapliga traditioner har svårt att förstå varandra. En utbildningsvetenskaplig arena där aktörer från olika fakulteters möts behöver inte utveckla en enhetlig terminologi men väl en ökad förståelse för vad andra menar.

4.3 Förslag till Fakultet Lärande

Fakultet lärande har det övergripande ansvaret för kvalitets och utvecklingsfrågor inom lärarutbildningen, och för att en god koppling skapas inom lärarutbildningen mellan forskning och utbildning.

Kring lärarutbildningen finns goda förutsättningar för att ett gott samspel utvecklas mellan det löpande kvalitetsarbetet (nivå 1), särskilda pedagogiska utvecklingsinsatser (nivå 2) och forskning (nivå 3).

Genom att inrätta de ämnesdidaktiska centra har Fakultet Lärande skaffat sig ett redskap som möjliggör att förbindelserna mellan dessa nivåer stärks.

Vi föreslår att de ämnesdidaktiska centra ges ett tydligt uppdrag som gäller både forskning och *pedagogiskt utvecklingsarbete* inom de aktuella ämnena. Dessutom bör *personalfortbildning i ämnesdidaktik* ingå i uppdraget. Vi har uppfattat att uppdraget för de ämnesdidaktiska centra i dag gäller forskningen. Genom att inkludera pedagogiska utvecklingsprojekt och ämnesdidaktisk personalfortbildning förs ansvaret för nivåerna 2 och 3 till samma enhet.

Ämnesdidaktiska fortbildningskurser skall ges samma status vad gäller meritvärde som den nuvarande högskolepedagogiska utbildningen.

För den personal som väljer att gå högskolepedagogisk kurs arrangerad av pedagogikämnet *bör handledare vid centra medverka i det avslutande projektarbetet.*

Fakultet Lärande bör *ge ledningsgrupperna för de olika centra samt de pedagogiska ämnen uppdrag att regelbundet mötas*, utveckla former för utbyte av information om pågående forskning och –utvecklingsarbete, utveckla samverkansprojekt mellan grupperingarnas lärare och forskare, gemensamma seminarier, konferenser, kontakter med regionens lärare etc.

Genom samverkan mellan dessa centra samt ämnena pedagogik och pedagogiskt arbete samt Fakultetsnämnd Lärande samt Fakultetens kansli kan en god arena för samtal om lärarutbildningens kvalitetsfrågor fortsatt utvecklas.

Vissa ämnen/avdelningar som är aktiva inom lärarutbildning står utanför centrumbildningar. Vi ser det som angeläget att former utvecklas även för dessa ämnens integrering i den arena vi skisserat.

Ett årligt arrangemang där Karlstads samlade verksamhet kring skol- och lärarutbildningsrelaterad forskning och –utvecklingsarbete presenteras och diskuteras ser vi som ett viktigt inslag i denna arena.

I beslutsordningen för KaU heter det i texten om Fakultetsnämnd Lärandes organisation och uppgifter att fakultetens ”ansvar skall avgränsas och tydliggöras i förhållande till enheterna/fakulteterna”.

Vi vill kommentera två gränsdragningsfrågor. Eftersom Fakultet Lärande inte själv genomför kurser finns för det löpande kvalitetsarbetet ett delat ansvar med de avdelningar/enheter där kurserna ges. Samläsning mellan lärarstudenter och andra i vissa kurser gör det delade ansvaret oundvikligt. Fakultet Lärandes kansli svarar för rapporter till Högskoleverket utbildningen.

Vi uppfattar att ansvaret för utvecklingsarbete (nivå 2) kring lärarutbildning mer tydligt ligger utslutande på Fakultet Lärande.

Vad gäller forskning av relevans för skola och lärarutbildning är Fakultet Lärandes ansvar också tydligt. Sådan forskning kan, som ansvarsdokumentet tydliggör, vara ämnes- och fakultetsövergripande. Men *Fakultet Lärande skall inte ha ansvar för och finansiera ämnesdidaktisk och annan forskning som i allt väsentligt rör ämnen som inte ingår i lärarutbildningen*. Den angelägna professions- och ämnesdidaktiska forskningen kring andra stora yrkesutbildningar är andra enheters intresse och ansvar. Vi uppfattar att det kan finnas en oklarhet på denna punkt.

Fakultet Lärande ber oss i uppdraget att om möjligt peka ut lämpliga områden för högskoledidaktisk forskning och forskarutbildning vid KaU. Vår ståndpunkt är att det är via dialog mellan högskolans lärare och forskare och personal vid regionens skolor som goda teman kan utvecklas. Angeläget är därför att kanaler mellan ämnen/centrumbildningar och regionens skolväsende utvecklas. Inom centrumbildningar och ämnena pedagogik och pedagogiskt arbete finns särskild kompetens och pågående forskning inom vissa teman. *Kan en starkare samverkan, kommunikation, forskningssamverkan utvecklas mellan aktörerna kring lärarutbildningen finns goda förutsättningar att Karlstads universitet kan nå en stark nationell och i vissa fall internationell position. Vi uppfattar att en nyckelfråga är samverkan mellan aktörer med ämnesmässig förankring inom pedagogik/pedagogiskt arbete respektive inom de olika ämnen som ger kurser/inriktningar i lärarutbildningen. Denna samverkan har nationellt sett varit svag och kan Karlstad lyckas i sin samverkanssträvan kan förhållandevis goda forskningsresultat och utvecklingsprojekt uppnås.* Att på förhand peka ut kring just vilka teman denna samverkan skall ske ser vi inte som det angelägnaste för dagen. Det finns ett stort antal teman kring vilka projekt med brett deltagande kan utvecklas – betyg, bedömning, vfu, examensarbete, samverkan universitet-skolväsende, komparativa ämnesdidaktiska studier, lärarforskning, receptionsstudier, ämneshistoriska studier, värdegrundsfrågor osv.

Förslag till övriga fakulteter och Karlstads universitets ledning

Från dessa fakulteter samt universitetets ledning har vi inte fått något formellt uppdrag. Då vår kartläggning ändå berör även övriga fakulteter väljer vi att ändå göra några kommentarer och förslag för dessa enheter.²⁷

²⁷ När vår kartläggning inleddes fick vi från en av avdelningscheferna upprepade framställningar om att alla avdelningar skulle erbjudas inkomma med material till vår kartläggning. Vi fann det rimligt att tillmötesgå denna uppmaning, då någon självklar gränsdragningsfråga inte givits oss av uppdragsgivaren och inte heller framkommit i samtal med dåvarande dekanen för Fakultet Lärande, Anders Arnqvist.

När vi betonar vikten av och potentialen hos det högskolepedagogiska forsknings- och utvecklingsområdet gäller det för hela universitetet. Särskilt angeläget ser vi det för andra stora yrkesutbildningar, vid sidan av lärarutbildningen. Vi menar att ett stabilt, långsiktigt arbete där nivåerna 1, 2 och 3 stärks samt förbindelser mellan nivåerna utvecklas är avgörande för kvaliteten i lärosätets hela verksamhet.

Vi diskuterade ovan det ”utanförskap” i de didaktiska frågorna som vi tolkar att de många aktörerna inom Fakultet 1 hamnat i. *Vi finner det rimligt att man inom denna Fakultet överväger om det är motiverat att skapa ett IKT-didaktiskt centrum för att ge denna verksamhet en större samlad tyngd.*

I övrigt rör våra kommentarer i första hand de stora yrkesutbildningarna. Formellt finns hela ansvaret på fakultets (och avdelnings-) nivå. Men är fakulteterna/ avdelningarna tillräckligt starka inom det utbildningsvetenskapliga kunskapsområdet för att själva utgöra högskolepedagogiska arenor? Här är vi osäkra. I ett inledande utvecklingskede kan det i stället vara rimligt att söka *utveckla former för möten av alla intressenter av högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete. Vid sidan av den särskilda arena för forskning och utvecklingsarbete kring skola och lärarutbildning behövs en annan – delvis överlappande - högskolepedagogisk arena för hela universitetet.*

Den kompetens på det utbildningsvetenskapliga området som finns inom pedagogik och pedagogiskt arbete, kan då, liksom inom de ämnesdidaktiska centra, i förhoppningsvis komma andra enheter till godo i samverkan på denna gemensamma arena.

På denna senare, ”hela universitets högskolepedagogiska arena” kan publiceringar ske och respons på texter ges. På denna arena kan en årlig ”högskolepedagogisk dag” organiseras. *Projektarbeten skrivna inom högskolepedagogiska kurser utgör en typ av material som där kan presenteras och diskuteras. De särskilda utvecklingsprojekt som drivs inom de olika enheterna dokumenteras och presenteras där. En årskrift från arrangemanget är ytterligare ett sätt att stärka värdet av publicering.*

Årlig utlysning av medel för pedagogiska utvecklingsprojekt bör ingå i varje Fakultets verksamhet. Därtill bör rutiner utformas för ekonomiskt stöd för publicering av utvecklingsarbete som bedrivits inom ramen för det löpande kvalitetsarbetet. Utan ett sådant stöd blir aldrig det omfattande utvecklingsarbete som kan ligga bakom nya kursplaner beskrivet och känt av andra än de närmast inblandade. Kunskapen försvinner med dem.

Större arrangemang kan ske i samverkan med andra lärosäten. Pentaplust kan vara en lämplig miljö för ett bredare kunskapsutbyte, projektsamverkan och även kompetterande specialisering mellan lärosätena. På nationell nivå är NSHU nu den instans man bör följa och söka regelbundet söka medel hos. *Det är rimligt att Karlstads universitet blir aktivt och söker plats inom de tematiska expertgrupper som NSHU stödjer.*

Vi föreslår att fler typer av högskolepedagogiska (ämnes/yrkesdidaktiska) kurser utvecklas och ges meritvärde för tjänst. Vi föreslår att samverkan mellan pedagoger och ämnesspecialister (ämnesdidaktiker) skall ske i dessa utbildningar.

Vi finner det angeläget att när sådana kurser organiseras inom pedagogikämnet handledare från ämnena också knyts till det avslutande projektarbetet, och att redovisningar sker i de berörda ämnesmiljöerna. Vi finner det också rimligt att andra fortbildningar, såsom ämnesdidaktiska påbyggnadskurser kan accepteras som formell högskolepedagogisk meritering.

Vi tvekar inför närmare råd beträffande hur den ”arena” vi skisserar skall uppstå och i vilka former den kan verka. Vi förutsätter utnyttjande både av elektroniska kanaler och fysiska

möten. *Vi kan framför oss se ett av alla fakulteter gemensamt finansierat högskolepedagogiskt centrum*, men ser det som varje fakultets ärende att ta ställning till ett sådant förslag. När vi talar om arenor menar vi arenor för lärare, forskare och undervisningsutvecklare, inte nya administrativa mötesformer. *Vi ser inte det nuvarande Pedagogiska rådet som en möjlig utgångspunkt för den arena av forskare och lärare som vi beskriver*. Vi rekommenderar snarare inrättandet av *en eller flera post-doc tjänster* inom det högskolepedagogiska fältet, och ser då innehavarna som ansvariga organisatörer av den högskolepedagogiska arenan. Doktorander bör också knytas dit. Finansiering av sådana insatser bör komma från ledningarna för de stora yrkesutbildningarna.

Om flera aktörer initierar verksamhet av detta slag kan ett för flera fakulteter gemensamt högskolepedagogiskt centrum vara aktuellt inom en inte alltför avlägsen framtid. Inom ett brett sammansatt högskolepedagogiskt centrum skulle komparativa studier, där aspekter av olika professionsutbildningar jämförs, vara en väg till både till ökad samverkan och till insikter om egenskaper hos den ”egna” utbildningen. Projekt om sjuksköterskeutbildning, socionomutbildning, ingenjörsutbildning mm kunde där hämta stöd och kompetens från varandra. När forskning/utvecklingsstudier finansierade av Fakultet Lärande rör lärarutbildningen bör dessa också delta i denna miljö.

Post-doc-tjänst innehavarna/ ett högskolepedagogiskt centrum bör ha ansvar för en årlig ”högskolepedagogisk dag”, för att utveckla ansökningar till NSHU, till VR och andra finansierare av högskolepedagogisk forskning och utveckling. *En förutsättning för framgång är att skolade utbildningsvetenskapliga forskare är beredda att gå in i projektsamverkan med aktörer från olika yrkesutbildningar och ämnen/teman.*

4.5 Samverkan

En rad exempel på utvecklad samverkan inom det utbildningsvetenskapliga området finns mellan forskare i Karlstad och vid andra lärosäten. Vi har inte haft möjlighet att kartlägga dessa. För att utveckla forskning med kvalitet är det angeläget att utveckla samverkan i större projekt, forskarskolor, nätverk etc. Vid ett litet universitet som Karlstad är detta en självklarhet. Vi vill därvid särskild lyfta fram samverkan med Norge. Detta både med tanke på Karlstads geografiska läge rimligt och för att det finns flera framstående utbildningsforskare i Norge, bland annat två starka utbildningsvetenskapliga miljöer i Oslo-Högskolan och Universitet. Granskare av svensk ämnesdidaktisk forskning har framhållit brist på internationella kontakter som en generell svaghet. Den ledande danska miljön finns vid Danmarks Pedagogiska Universitet i Köpenhamn. Inom Storbritannien finns nationella *Subject Centers* inom de flesta ämnesområden, och konferenser organiseras kring pedagogiskt utvecklingsarbete inom högre utbildning. Det finns i Storbritannien en ämnesdidaktisk litteratur om högskoleämnen, en typ av böcker som i stor utsträckning saknas i Sverige.²⁸

Vi finner det också angeläget att framhålla att Karlstads universitet aktivt bör följa den internationella rörelsen för *Scholarship in Teaching and Learning*. Vi uppfattar att här finns en miljö med en förhållandevis genomarbetad strategi för högskolepedagogisk utveckling. Flera av våra förslag har fått näring ur deras verksamhet. Vi menar att Karlstads universitet aktivt bör följa denna miljö så aktivt att man kan därifrån ”hämta hem” olika erfarenheter som där presenteras. *För detta bör ett särskilt uppdrag formuleras*. Måhända bör även ett uppdrag med syfte att utveckla samverkan med de norska miljöerna formuleras.

²⁸ Enbart inom historieområdet har nyligen tre böcker som behandlar *history in higher education* utkommit.

Källor och litteratur

Statliga utredningar, propositioner:

Regeringens proposition 1999/2000:135 En förnyad lärarutbildning.

Proposition 2001/02:15: Den öppna högskolan.

Proposition 2004/05:162. Ny värld-ny högskola.

SOU 1999:63 Att lära och leda. En lärarutbildning för samverkan och utveckling.

SOU 2001:13. Nya villkor för lärande i den högre utbildningen. Förslag till stöd för pedagogisk förnyelse.

Rapporter, Verksamhetsberättelser, hemsidor etc.

Vetenskapsrådet. Resultatdialog 2006. Forskning inom utbildningsvetenskap. Vetenskapsrådets rapportserie 2006:15.

Vetenskapsrådet. Utbildningsvetenskap vid Vetenskapsrådet 2001-2005 – med verksamhetsberättelse för 2005.

Vetenskapsrådet, Utbildningsvetenskapliga kommittén. Hemsida. Beviljade projekt 2003-2006.

Vetenskapsrådet, hemsida (www.vr.se) projektdatabas 2002-2006. Våren 2007.

Högskoleverket. Lärosätenas arbete med pedagogisk utveckling. Rapport 2006:54.

Högskoleverket. Nationellt kvalitetssäkringssystem 2007-2012. Rapport 2006:57 R.

Högskoleverket: Årsredovisning 2003, 04, 05.

NSHU hemsida våren 2007.

NSHU: Intervju med handläggare.

Rådet för högre utbildning: Proceedings 2003, 2005, Utvecklingskonferenser. Lunds universitet, UCLU 2004 och 2005.

Rådet för högre utbildning: Att utveckla den högre utbildningen –testamente efter Rådet för öhögre utbildning. Högskoleverket 2005.

Richard Johnstone, Sydney: A Commitment to Learning. The Swedish Council for the Renewal of Higher Education. Evaluation Report. Högskoleverket 2001.

Forskningsöversikter

Lillemor Kim och Ewa Olstedt: Forskning om lärande i högre utbildning – en översikt., VR -rapport 2003:14 (UVK).

Karin Fransson och Ulf P Lundgren: Utbildningsvetenskap – ett begrepp och dess sammanhang. Vetenskapsrådet rapport 2003:1

Bengt Schüllerqvist: Svensk historiedidaktisk forskning. Vetenskapsrådets rapportserie 2005:9

Gustav Helldén, Britt Lindahl och Andreas Redfors: Lärande och undervisning i naturvetenskap – en forskningsöversikt. Vetenskapsrådet rapportserie 2005: 2

Rudolf Strässer: An Overview of Research on Teaching and Learning Mathematics. Vetenskapsrådet rapportserie 2005:7

Jan-Erik Hagberg och Magnus Hultén: Skolans undervisning och elevers lärande i teknik – svensk forskning i internationell kontext. Vetenskapsrådets rapportserie 2005:6

Gerd B Arwedson: Litteraturredidaktik från gymnasium till förskola. Vetenskapsrådets rapportserie 2006:11

Staffan Larsson: Didaktik för vuxna – tankelinjer i internationell litteratur. Vetenskapsrådets rapportserie 2006:12.

Vetenskapsrådet: International Evaluation of Didactics. Swedish, Mathematics and Natural Sciences. Vetenskapsrådets rapportserie 10:2006. Författare Ole Björkqvist, Vasa, Fröydis Hertzberg, Oslo och Elke Sumfleth, Duisburg-Essen.

Ingrid Carlgren mfl Forskning av denna världen – om teorins roll i praxisnära forskning II, Vetenskapsrådets rapportserie 2005:4

Berit Askling: Utbildningvetenskap – ett vetenskapsområde tar form. Vetenskapsrådet rapportserie 2006:16.

Sverker Lindblad mfl: Internationella arenor för utbildningsvetenskap – om forskarorganisationer, vetenskapliga tidskrifter och överstatliga organisationer. Vetenskapsrådets rapportserie 2004:5

Material från andra lärosätets enheter för pedagogisk utveckling

Örebro Universitet: Centrum för praxisnära kunskapsbildning. Hemsida. Verksamheten 2006 och verksamhetsplan för 2007

Uppsala universitet: Pedagogiskt program. 1999-12-09. Bestämmelser för pedagogiska priser.

Bengt Ekman (red) Att undersöka det pedagogiska frirummet. Några ämnesdidaktiska projekt av Uppsala universitet. Rapport nr 23, Enheten för utveckling och utvärdering, Uppsala Universitet.

Ida Lindgren och Donald Broady: Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskapliga relevans vid Uppsala Universitet. Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden, Rapport 2003:2.

Lunds universitet: Lärande Lund. Centrum (nystartat) under ledning av Shirley Booth. Hemsidesmaterial. Bla en policytext av SB 40 sid.

Högskolan Väst. Hemsida.

Linköpings universitet: Hemsida.

Göteborgs universitet. Hemsida.

Universitetet i Oslo. Hemsida

Höjskolen i Oslo. Hemsida.

Higher Education Academy. Hemsida.

Hemsida för International Organisation for Scholarship of Teaching and Learning in History, se <http://www.indiana.edu/~histsotl/blog/>.

Material från Karlstads universitet

Enkät svar från dekaner och avdelningar.

Karlstads universitets forskningsdatabas.

Hemsidor våren 2007.

Intervjuer med Boel Henkel, Marcus Schneider, Lena E Johansson, Gunnel Kardemark, Moncia Schagerholm, Stig Håkangård samt företrädare för ämnesdidaktiska centrubildningar.

Svar från Karlstads universitet på enkät från Högskoleverket 2006.

Förkortningar.

UU Uppsala Universitet

LU Lunds Universitet

SU Stockholms Universitet

GU Göteborgs Universitet

LiU Linköpings Universitet

UmU Umeå Universitet

KaU Karlstads Universitet

VxU Växjö Universitet

OrU Örebro Universitet

MiUn Mittuniversitetet

LTU Luleås Tekniska Universitet

KTH Kungliga Tekniska Högskolan

HiG Högskolan i Gävle

LHS Lärarhögskolan i Stockholm (Nu inlemmad i SU)

MaH Malmö Högskola

HD Högskolan Dalarna

HB Högskolan i Borås

NSHU Myndigheten för Nätverk och samverkan inom högre utbildning

SoTL Scholarship of Teaching and Learning